

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Compendium Rhetoricum

Norimbergae, 1699

Liber I

urn:nbn:de:bsz:31-105401

(b) *Facultas à Peripateticis vocatur disciplina, quæ æque respicit utrumque contrarium, ut Dialectica & Rhetorica. Quemadmodum enim illa instruit Interrogantem & Respondentem, Affirmantem & Negantem; ita hæc Laudantem & Vituperantem, Svadentem & Dissvadentem, Actorem & Reum.*

Quod est Objectum Rhetoricæ?

Res quælibet, quatenus persuaderi ac dicendo exornari potest.

[Nihil enim est, quod non proponere sibi possit Rhetor & Orator ad ornate & copiose explicandum.]

Quis est Finis Rhetoricæ?

Instruere futurum Oratorem, ut eleganter & ad persuadendum accommodate dicere valeat.

Quomodo ergo differunt Rhetor & Orator?

Rhetor est, qui bene dicendi præcepta tradit; Orator autem, qui secundum

Videatur Behmani logica
p. 5. 82.

in Rhetor.

Sine iudicio. Dicitur, si
in id iudicium. Dicitur
quodam san. aut. quodam.

In sumptibus. ut
quodam. ut
ei. ut. ut. ut. ut.
quodam. ut. ut. ut.

ocatur
picit u.
Dialecti.
modum
gantem
nantem
audan.
vaden.
ctorem

ritica?
rfvade.
ere sibi
te & co.

ca?
em, ut
um ac-

Rhetor

ndi præ
qui se
candum

cundum præ
perivadendum
potest.

Quot su

Quinqve :
materiam in
invenire, in
sua verbis ex
nunciare.

Quot sum

Pro quinq
torii totiden
Intellectio,
Elocutio &

[Præter quatuor
preceptis :
toris exem
tele, Voss
tur, quia,
sintam ar
vocat
30, Orator

cundum præcepta illa, ornate & ad
persvadendum accommodate dicere
potest.

Quot sunt Partes Officii

Oratorii?

Quinqve : Thema five Dicendi
materiam intelligere, Argumenta
invenire, inventa disponere, dispo-
sita verbis exornare, exornata pro-
nunciare.

Quot sunt Partes Rhetoricæ?

Pro quinqve Partibus Officii Ora-
torii totidem sunt Partes Rhetoricæ:
Intellectio, Inventio, Dispositio,
Elocutio & Pronunciatio.

[*Priores quatuor* discuntur magis ex libris ac
præceptis; *Pronunciatio* vero e boni Ora-
toris exemplo vivo. *Memoria* ab Aristo-
tele, Vossio, aliisque merito huc omitti-
tur, quia, quæ memoriam juvant, ad di-
stinctam artem pertinent, quæ *Mnemoni-
ca* vocatur. Neque hodie, ut olim in fo-
ro, Oratores omnes memoriter dicunt.]

A 2

Quid

Quid est Intellectio?

Intellectio est, qua Orator ante omnia investigat ac intelligit thematis sui genus, & quæ huc pertinent.

[Hæc Pars Gr. *Σβρσις*, a Junioribus pæne omnibus cum Inventione confunditur; cum tamen hanc ab illa separent tum Ratio, tum Rhetorum quorundam auctoritas. *Ratio*). Quando enim Thema proponitur aut eligitur, intelligere primùm debeo, utrum sit Thema simplex an conjunctum? Utrum Quæstio Finita an Infinita? Ad quod Genus Causarum referenda &c.? Dein demum sequitur Argumentorum Inventio ac Dispositio &c. *Auctoritas*). Ita Partem hanc primam enumerat Sulpitius Victor in Instit. Orator. p. m. 242, scribens: *Causa proposita, primùm intelligere debemus, cujusmodi causa sit; deinde invenire, quæ apta sunt causæ; tum inventa recte & cum ratione disponere.* Et Augustinus in principio Rhetorices: *Oratoris Officium est, proposita quæstione civili, primùm ipsam intelligere, generalis sit an specialis, simplex an conjuncta ex pluribus, absoluta an comparativa?* Deinde cum intellexeris, invenire &c. Hanc etiam Partium Rhetoricarum primam facit Jac. Thomasius in Erotematibus Rhetor.]

Quid

vis Inuentio i s, inuenit
in rebus argumenta
et, auctoris res probabile
Vim sicut in inuenit

vis Dispositio i s, inuenit
in rebus sicut inuenit
argumenta, nisi nulli
nisi in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit

vis Elocutio i s, inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit

vis Pronunciatio i s, inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit
in rebus sicut inuenit

Quid
Inuentio
argumenta,
babilem red

Quid
Dispositio
menta inue
dum parte
ipsamq; ar

Quid
Elocutio
ac dispositio
tiasque exp
syadendum

Quid
Pronunciatio
verborum c
poris mode

Quid est Inventio?

Inventio est, qua Orator invenit argumenta, quæ causam suam probabilem reddant.

Quid est Dispositio?

Dispositio est, qua Orator argumenta inventa recte disponit secundum partes orationis Rhetoricæ, ipsumq; argumentorum ordinem.

Quid est Elocutio?

Elocutio est rerum inventarum ac dispositarum per verba sententiasque expositio elegans, & ad persuadendum idonea.

Quid est Pronunciatio?

Pronunciatio est, ex rerum & verborum dignitate, vocis & corporis moderatio.

CAPVT II.

De Parte Prima Rhetori-
cæ nempe Intellectione.

*Qua in re ponitur Officium
Intellectionis?*

IN investigatione notitiæq; thema-
tis, & eorum quæ ad genus ejus
pertinent.

Quotuplex est Thema?

Duplex: Simplex & Coniunctum.

Quodnam est Thema Simplex?

Ad quod neque affirmando neq;
negando responderi potest: ut si
quis orationem scribere velit de
Mundo, vel de Scholis.

Quodnam est Coniunctum?

Ad quod responderi potest affir-
mative vel negative; ut, *An mun-
dus sit æternus? An pueri sint mitten-
di in scholas?* Et hoc, quia per in-
terro-

tori-
e.
ium
erna-
ejus
?
ctum,
lex?
o neq;
ut fa
elicit de
um?
st affir-
n mun-
mitten-
per in-
terro-

Ti dymu pono.

nem

terrogatione

Qualis Oratio

Quotuple

Duplex:

Infinita est

finite qu

ut, A

scholas

cumsta

ri, vel

cus. Ci

viginti

Athen

Circu

poris,

narum.

Quomodo

Causa, a

Quot sunt

ve Qua

Veteres Q

terrogationem proponitur, vocatur
Questio Oratoria.

*Quotuplex est Questio Ora-
toria?*

Duplex: Finita & Infinita.

Infinita est, quæ univèrse ac indè-
finite quærit, sine circumstantiis;
ut, *An pueri sint mittendi in
scholas?* *Finita* est, quæ cum cir-
cumstantiis quærit de re singula-
ri, vel individuo; ut, *An Mar-
cus. Ciceronis filius, annos natus
viginti, debeat mitti in scholam
Atheniensem?* Intelliguntur hic
Circumstantiæ Personarum, Tem-
poris, Loci; ac præcipue Perso-
narum.

*Quomodo aliàs vocatur Que-
stio Finita?*

Causa, Gr. ὑπόθεσις

*Quot sunt Genera Causarum si-
ve Questionum Finitarum?*

Veteres (c) tria numerant: De-

8 De Parte Prima Rhetorica,

monstrativum, Deliberativum & Judiciale.

(c) Ut Aristoteles, Cicero, Quintilianus &c.

Quid est Genus Demonstrativum?

Quod versatur in Laudando & Vituperando.

[Vocatur Gr. *Ἐπιδεικτικόν*, quod luculenter Laudatione vel Vituperatione Personam, Factum aut Rem, demonstrat & quasi ob oculos ponat. Item *Laudativum* Gr. *Ἐγκωμιαστικόν*.]

Quotuplices sunt Materie Generis Demonstrativi?

Triplices: Vel enim laudantur vel vituperantur Personæ vel Facta vel Res.

Laudatur Persona, ut *David, Socrates*.
Vituperatur Persona, ut *Saul, Catilina*.

[Huc etiam analogice refertur Laus & Vituperium Brutorum, e.g. *Equi, Canis, Leonis* &c.]

Lauda-

l,

um &

vinti-

Ab-

& Vi-

enter
nam,
afi ob
r. Ey-

Ge-

ur vel
a vel

rates.
Cati-

& Vi-
ni, Leo-

auda-

Exemplar

Exemplar

mem

Laudatur Fac
cum Golt

Viruperatur
lis del Cat

Laudatur Res
Roma.

Viruperatur
sica, Car

[Veteres Pan
tionibus or
earumq; f
ad norma
Etamus q
vel Simpli
peroramus
demiarum

Quid est

Quod v

Dissvadent

[Hinc & s
dissuadent.]

De quib

De iis, c
state; ac de
blicis, ut de

Laudatur Factum, ut *Pugna Davidis cum Goliatho.*

Vituperatur Factum, ut *Ἄντροχαιεῖα Saulis* Vel *Catonis.*

Laudatur Res, ut *Pietas, Philosophia, Roma.*

Vituperatur Res, ut *Impietas, Sophistica, Carthago.*

[Veteres Panegyristæ in anniversariis Laudationibus ornabant elogiis certas personas, earumq; facta præclara: hodie verò etiam ad normam Generis Demonstrativi pertractamus quandoque *Quæstiones Infinitas*, vel *Simplicia* quoque *Themata*; ut quando peroramus de *Laudibus Angelorum, Academicarum &c.*]

Quid est Genus Deliberativum?

Quod versatur in *Svadendo & Dissvadendo.*

[Hinc & *Svasorium* appellatur, Gr. Συμβουλευτικόν.]

De quibus Rebus instituitur Deliberatio?

De iis, quæ in nostra sunt potestate; ac de Rebus quidem vel Publicis, ut de *Bello, Pace, Fæderibus,*

A 5 de

*de Legibus ferendis & abrogandis &c.
vel Privatis, de emendo agro, de du-
cenda uxore, de suscipiendo itine-
re &c.*

Quid est Genus Judiciale?

Quod versatur in Accusando ac
Defendendo.

*Quæ sunt Materie Generis
Judicialis?*

Controversiæ judiciales sive fo-
renses, hodie Jctis relinquendæ po-
tius, quam ab Oratoriæ Studiosis
tractandæ; nisi forsan exercitii gra-
tia Veteres imitari velint.

*Quomodo distinguuntur hæc
tria Causarum Genera ratione
Auditorum?*

In Genere Demonstrativo Audi-
tor est *θεωρὸς*, Contemplator; In
Deliberativo, si est Causâ publica,
Senator; in Judiciali Judex.

Quo-

is &c.
le du-
tine-

e?
o ac

is

e foi
e po-
diosis
gra-

hec
ne

Audi-
r; In
blica;

Quo-

no

Quomodo
dum

Demon
præfens,
fens; Delib
Judiciale c

Quomo

Demon
propositu
Jucundita
ratem; Ju
ratem.

[1.] In u
Genera
men a
tio. e g
Poëta n
incredib
condenat
men pin
le: Eit e
marus h
contra G
in Orat.
pju lau

Quomodo distinguuntur secundum Differentias Temporis?

Demonstrativum versatur circa praesens, vel praeteritum quasi praesens; Deliberativum circa futurum; Judiciale circa praeteritum.

Quomodo differunt ex parte Finis?

Demonstrativum Genus Finem propositum habet Honestatem & Jucunditatem; Deliberativum Utilitatem; Judiciale Justitiam & Aequitatem.

[(i.) In una Oratione videntur nonnunquam Genera Causarum commisceri; ubi tamen a principaliore scopo fit denominatio. e. g. Etsi Cicero in Orat. pro Archia Poeta multa profert de laude Archia, & *incredibili ejus ingenio, ac divina facultate condendi carmen*; secundum scopum tamen primum refertur ad Genus Judiciale: Est enim Quaestio: *An Archias civis Romanus habendus sit?* quod affirmat Cicero contra Gracchum accusatorem. Ac licet in Orat. pro L. Manilia multis modis Pompejus laudetur; principalis tamen Quaestio est:

12 *De Parte Prima Rhetorica,*

est: *An Pompejus sit eligendus ad perseque-
das reliquias belli Mithridatici?* adeoque
ipsa Oratio referenda ad Genus Delibera-
tivum.

- (2.) Fines etiam diversi una eademque in
Oratione sæpe concurrunt. Quintil. Lib.
III. Instit. Orat. Cap. 4: *Stant quodammo-
do mutuis consiliis omnia. Nam & in Lau-
de Justitia Utilitasque pertractantur, & in
Consiliis Honestas, & raro Judiciale inveni-
eris Causam, cujus non parte aliquid co-
rum, quæ diximus, (Honestatis & Utilita-
tis) reperitur.*

*Redene Rhetores juniores quar-
tum addunt Genus, nempe
Doctrinale?*

Hoc genus, Gr. *Διδασκαλικόν*,
ignotum pæne fuit Veteribus, utpo-
te qui Causas sive Quæstiones Finitas
potissimum pertractarunt: nostris
autem temporibus usus ejus est exi-
mius in Ecclesiis & Academiis, ubi
Quæstiones Infinitæ, & Simplicia
Themata, sæpissime pertractari so-
lent.

Quid

...ca,

persequen
adeoque
Delibera-

mqve in
ntil. Lib.
odammo
in Lau-
, & in
em inbe-
iquid eo-
Vulita-

quar-

de

...κων,
utpo-
Finitas
nostris
est exi-
is, ubi
mplicia
tari so-

Quid

ner

Quid e[st]

Quod ver
tionem alio

Quod e[st]

Thema
Oratio Inf
se (d) expli
gorum; de
grinandum

(d) Non
gico,
Orato
nent p
Theolo
Philoso
Academ
bus præ

Quid est Genus Doctrinale?

Quod versatur in docendo & quaestionem aliquam ornate explicando.

Quod est Objectum seu Materia ejusdem?

Thema simplex, vel $\theta\acute{\epsilon}\sigma\iota\varsigma$ sive Quaestio Infinita, eleganter & copiose (d) explicanda; v. g. *de Stella Magorum; de Terra motu; Sitne peregrinandum?* &c.

(d) Non nude & concise, quod Logico, sed ornate & copiose, quod Oratori proprium. Huc pertinent pleraque; Themata Oratoria, Theologica, Juridica, Medica, Philosophica, quae in Cathedra Academica Actibus sollemnioribus praemitti solent.

A 7

Quis

Quis est Finis Generis hujus?

Doctrina, vitæque institutio. (e)

(e) Vbi tamen & Fines alii, ut, præter Honestatem, Jucunditas & Utilitas, sæpe concurrunt. Nam & harum Orationum auditor est *ῥηωρὸς*, Contemplator, iisque cognoscendi, animumq; oblectandi causa interest. Hinc & Corn. Valerius aliq; Genus hoc ad Demonstrativum referunt, quod, quale sit id, de quo sermo est, narrando, explicando, docendo demonstratur.

*Quid amplius notandum de The-
matibus Simplicibus & Con-
junctis?*

Non sint contra pietatem, honestatem publicam (f) & justitiam naturalem (g); neque sint vilia nimis aut levia (h); qualia propter exercitium & ingenii lusum nonnunquam pertractari solent.

(f) Ita

ius?
(e)
præ-
cas &
Nam
or est
e co-
itan-
Corn.
De-
vod,
o est,
endo

The.

hone-
n na-
nimis
exer-
nun-

(f) Ita

Die Natur des Dichters selbst mag
sich immer, ~~weil~~ abwechselnd von
Nurgen geniesst, n. an' in
von den übrigen ~~ab~~ abge
sondert zu haben sieht, auf
sich. Mittel ~~sonder~~ mit ~~Stoff~~
mitte gewöhnlich, ~~was~~
für ~~den~~ ~~facultat~~ zu ~~werden~~
sich ~~Constitutio~~ des ~~des~~ ~~Platon~~,
an ~~zu~~ ~~den~~ ~~Ursachen~~ ~~des~~ ~~Unfalls~~
n. ~~zum~~ ~~einem~~ ~~sein~~ ~~des~~ ~~Wahrsch~~
in ~~finden~~.

nem
(f) Ita qu
lum, L
(g) Neque
rio def
lius Q
tura t
fisse h
anima
non p
si fac
leru
host
non
bra
Sca
qua
tur

- (f) Ita quidam laudarunt *Diabolum, Infernum, Ebrietatem &c.*
- (g) Neque causam aperte falsam serio defendat Orator; memor illius *Quintiliani: Rerum ipsa natura in eo, quod precipue indulisse homini, quog, nos à ceteris animantibus videtur separasse, non parens, sed noverca fuerit, si facultatem dicendi, sociam scelerum, adversam innocentie, hostem veritatis invenit.* (h) Sic nonnulli laudarunt *Asinum, Umbra asini, Culicem, Pediculum, Scabiem, Lanam caprinam &c.* qualia themata ludicra laudantur ab his, culpantur ab illis.